

POSTANOWIENIE

15 października 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Władysław Pawlak

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 15 października 2024 r. w Warszawie
zażalenia M. M.

na postanowienie Sądu Okręgowego w Przemyśle

z 14 marca 2024 r., I Wsc 3/24 (I Cz 139/23),

w sprawie ze skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego

postanowienia Sądu Okręgowego w Przemyśle z 30 czerwca 2023 r. I Cz 139/23

wydanego na skutek zażalenia wnioskodawcy M. M. w sprawie z wniosku M. M.

o stwierdzenie zgonu N. (M., M.) C., I. C. s. O., A. W., M. C., I. C.1, A. C., A. (J.) C.,

M. C., I. C.2 s. B., S. W., T. (F., F.) C.

uchyła zaskarżone postanowienie.

(E.C.)

UZASADNIENIE

Postanowieniem z 30 listopada 2022 r. Sąd Rejonowy w Przemyśle odrzucił
wniosek M. M. o stwierdzenie zgonu ze względu na brak jurysdykcji krajowej (k.
280).

Postanowieniem z 30 czerwca 2023 r. Sąd Okręgowy w Przemyśle odrzucił
zażalenie wnioskodawcy (k. 357). Z kolei zażalenie wnioskodawcy na to
postanowienie zostało odrzucone postanowieniem Sądu Okręgowego w Przemyśle
z 12 października 2023 r. (k. 377).

W dniu 21 lutego 2024 r. wnioskodawca wniósł skargę na niezgodność z prawem postanowienia Sądu Okręgowego w Przemyślu z 30 czerwca 2023 r. (k. 389).

Zaskarżonym postanowieniem Sąd Okręgowy w Przemyślu odrzucił skargę, wskazując, że z uwagi na charakter postanowienia z 30 czerwca 2023 r., skarga na niezgodność z prawem prawomocnego orzeczenia jest niedopuszczalna. W podstawie prawnej rozstrzygnięcia Sąd odwoławczy powołał art. 424⁶ § 3 k.p.c.

W zażaleniu wnioskodawca domaga się uchylenia powyższego orzeczenia. Zarzucił naruszenie art. 379 pkt 4 k.p.c. w zw. z art. 6 Europejskiej konwencji praw człowieka i podstawowych wolności, art. 45 Konstytucji RP i art. 49 k.p.c. Wskazał, że nie został zawiadomiony o składzie orzekającym, zaś sędzia referent uczestniczył w wadliwej procedurze nominacyjnej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje;

1. W pierwszym rzędzie należy wyjaśnić, że rozpoznając niniejszy środek zaskarżenia wnioskodawcy Sąd Najwyższy nie zajmuje się kwestią dopuszczalności skargi na niezgodność z prawem, a w konsekwencji prawidłowością zaskarżonego orzeczenia, lecz wyłącznie zagadnieniem składu Sądu (bezwzględna przesłanka procesowa), który odrzucił tę skargę, w kontekście tego, czy przed wydaniem zaskarżonego postanowienia Sąd drugiej instancji miał obowiązek zawiadomienia pełnomocnika wnioskodawcy o składzie.

Stosownie do art. 26 § 4 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (jedn. tekst: Dz. U. z 2024 r. poz. 622; dalej: „u.S.N.”) do właściwości Izby Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych należy rozpatrywanie skarg o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia Sądu Najwyższego, sądów powszechnych, sądów wojskowych oraz sądów administracyjnych, w tym Naczelnego Sądu Administracyjnego, jeżeli niezgodność z prawem polega na podważaniu statusu osoby powołanej do pełnienia urzędu na stanowisku sędziego, która wydała orzeczenie w sprawie.

Przekazanie tej sprawy przez Izbę Cywilną do Izby Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych Sądu Najwyższego nie mogło nastąpić, gdyż w wyroku z 21 grudnia 2023 r. , C - 718/21 Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej stwierdził,

że Izba Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych Sądu Najwyższego nie jest sądem w rozumieniu art. 267 Traktatu o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej, a w dodatku niezawisłym i bezstronnym ustanowionym uprzednio na podstawie ustawy w rozumieniu art. 19 ust. 1 akapit drugi Traktatu Unii Europejskiej i art. 47 akapit drugi Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej.

2. Nie można zgodzić się ze stanowiskiem Sądu drugiej instancji, iż skoro nie rozpoznawał sprawy względnie apelacji (art. 42a § 3 i 4 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. - Prawo o ustroju sądów powszechnych; dalej: „u.s.p.”), to nie miał obowiązku zawiadomienia pełnomocnika wnioskodawcy o składzie orzekającym, który odrzucił skargę. Skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego wyroku (postanowienia co do istoty sprawy w postępowaniu nieprocesowym) jest nadzwyczajnym środkiem odwoławczym. Sąd drugiej instancji w sytuacjach określonych w art. 424⁶ § 3 k.p.c. (w zw. z art. 13 2 k.p.c.) jest kompetentny do wydania postanowienia o odrzuceniu skargi, ale jeżeli się na to decyduje to powinien zawiadomić strony (zainteresowanych w postępowaniu nieprocesowym) o składzie, tym bardziej, że w odniesieniu do sędziów Sądu Najwyższego wylosowanych do rozpoznania takiej skargi, jest przewidziane wymaganie zawiadomienia o składzie, co implikuje uprawnienie strony do złożenia tzw. wniosku o test niezawisłości i bezstronności. Sąd Najwyższy również może odrzucić skargę o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia - art. 424⁸ § 1 k.p.c. (w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.) Zgodnie z art. 29 § 5 u.S.N. dopuszczalne jest badanie spełnienia przez sędziego Sądu Najwyższego lub sędziego delegowanego do pełnienia czynności sędziowskich w Sądzie Najwyższym wymogów niezawisłości i bezstronności z uwzględnieniem okoliczności towarzyszących jego powołaniu i jego postępowaniu po powołaniu, na wniosek uprawnionego (tj. strony lub uczestnika postępowania przed Sądem Najwyższym - art. 29 § 7 u.S.N.), jeżeli w okolicznościach danej sprawy może to doprowadzić do naruszenia standardu niezawisłości lub bezstronności, mającego wpływ na wynik sprawy z uwzględnieniem okoliczności dotyczących uprawnionego oraz charakteru sprawy. Wniosek o stwierdzenie przesłanek, o których mowa w art. 29 § 5 u.S.N., może być złożony wobec sędziego Sądu Najwyższego lub

sędziego delegowanego do pełnienia obowiązków sędziowskich w Sądzie Najwyższym wyznaczonego do składu rozpoznającego m.in. środek zaskarżenia.

Jeśli zatem w odniesieniu do sędziów Sądu Najwyższego został przewidziany taki obowiązek to również powinien być aktualny w stosunku do sędziów sądów powszechnych wchodzących w skład sądu odwoławczego wydającego postanowienie o odrzuceniu tego rodzaju skargi (wykładnia logiczna).

Wykładnia prawa to ogół czynności poznawczych zmierzających do ustalenia właściwego sensu przepisów prawnych. Brak określonych przepisów nie oznacza jeszcze, że wykładania literalna jest decydująca. Jeśli zastosowanie takiej wykładni prowadzi do rozwiązań sprzecznych i nieproporcjonalnych, to należy skorzystać ze wspomnianej już wykładni logicznej (czyli wnioskowania na podstawie reguł logiki formalnej, a także możliwe jest zastosowanie analogii z ustawy, w tym wypadku wyprowadzenie wymogu zawiadomienia o składzie z art. 42a § 4 i u.s.p. oraz art. 29 § 5 i n. u.S.N., gdyż apelacja jest zwyczajnym środkiem odwoławczym, a skarga na niezgodność z prawem prawomocnego orzeczenia, nadzwyczajnym), względnie systemowej lub teleologicznej.

Niezależnie od powyższych wywodów wykładnię przedstawioną przez Sąd Okręgowy co do braku obowiązku zawiadomienia o składzie można uznać za sprzeczną z Konstytucją RP (art. 45 ust. 1), Konwencją o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (art. 6 ust. 1) i Kartą Praw Podstawowych Unii Europejskiej (art. 45).

Bez znaczenia prawnego jest okoliczność, że postanowieniem z 16 maja 2024 r. Sąd Okręgowy w Przemyślu oddalił wniosek wnioskodawcy w przedmiocie wyłączenia od rozpoznania sprawy sędziego Ł.R. (k. 501). Po pierwsze, wniosek taki złożył osobiście wnioskodawca (k. 434,438) już pod wydaniu zaskarżonego postanowienia z 14 marca 2024 r., a po drugie, jeśli skargę wniósł profesjonalny pełnomocnik, to on powinien zostać powiadomiony o składzie, a to nie nastąpiło.

Naruszenie obowiązku zawiadomienia o składzie w stanie faktycznym niniejszej sprawy co najmniej mogło mieć istotny wpływ na spełnienie bezwzględnej przesłanki procesowej w postaci rozpoznania sprawy przez sąd ustanowiony na podstawie ustawy (czyli Konstytucji RP, chodzi o sposób powoływania

członków KRS spośród sędziów – na ten temat Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym zażalenie już się wielokrotnie wypowiadał, np. w sprawach I CSK 747/23 i III CZ 280/23, a także w uzasadnieniu do pytań prejudycjalnych I ZB 73/22 oraz I ZB 91/23 i 92/23), niezawisły i bezstronny.

Przepis art. 49 k.p.c. służy nie tylko zabezpieczeniu neutralnego osądu w indywidualnej sprawie, ale także zapewnieniu tego, aby osąd ten prezentował się jako bezstronny w ocenie opinii publicznej (zob. wyroki Trybunału Konstytucyjnego z 13 grudnia 2005 r., SK 53/04, OTK-A 2005, Nr 11, poz. 134 i z 24 lipca 2008 r., P 8/07, OTK-A 2008, Nr 5, poz. 84). Ocena, czy dana okoliczność może budzić uzasadnioną wątpliwość co do bezstronności sędziego, powinna mieć charakter obiektywny, w tym sensie, że rozstrzygające znaczenie ma sama możliwość powstania uzasadnionej wątpliwości co do bezstronności sędziego, nie zaś to, czy sędziemu można postawić zasadnie zarzut braku obiektywizmu (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 19 listopada 1981 r., IV PZ 63/81). Nie można abstrahować także od pozorów lub przypuszczeń, o ile są obiektywnie uzasadnione (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 18 marca 1970 r., II CO 18/69). Chodzi tutaj bowiem również o dbałość co do postrzegania w społeczeństwie sądu jako organu bezstronnego.

W orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego zwracano uwagę, że konstytucyjne prawo do sądu (art. 45 ust. 1 Konstytucji RP) obejmuje także prawo do odpowiedniego ukształtowania ustroju i pozycji organów rozpoznających sprawy (zob. wyrok z 14 listopada 2007 r., SK 16/05, OTK ZU nr 10/A/2007 poz. 124). W powołanym wyroku z 13 grudnia 2005 r., SK 53/04, Trybunał Konstytucyjny potwierdził, że instytucja wyłączenia sędziego jest ściśle związana z zasadami niezależności, bezstronności i niezawisłości sędziego, wynikającymi z art. 45 ust. 1 Konstytucji RP. Instytucja ta nie tylko nie wkracza w sferę niezawisłości sędziego i nie narusza jej, ale ma służyć pełnej realizacji gwarancji tej niezawisłości, a w konsekwencji właściwego wypełniania nakazu respektowania konstytucyjnego prawa do sądu.

Gwarancyjny charakter instytucji wyłączenia sędziego musi zapewniać możliwość weryfikacji przez stronę składu osobowego sądu orzekającego (zob. też wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 11 grudnia 2002 r., SK 27/01).

W konsekwencji powstanie wątpliwości co do bezstronności i niezawisłości sędziego, wynikających ze stosownych orzeczeń sądu konwencyjnego (ETPCz), unijnego (TSUE) i krajowego nie czyni - na pierwszy rzut oka - bezzasadnym wniosek zainteresowanej strony o wyłączenie sędziego na podstawie art. 49 k.p.c.

Z uwagi na niewypełnienie opisanego wyżej obowiązku przez Sąd odwoławczy Sąd Najwyższy nie mógł we własnym zakresie, w ramach kontroli instancyjnej, przeprowadzić oceny powyższych przymiotów sędziego wydającego zaskarżone postanowienie, tak jak miało to miejsce np. w sprawach II CSKP 1891/22, II CSKP 2040/22 i II CSKP 2186/22, w których ze względu na datę wyrokowania przez Sądy odwoławcze nie było jeszcze regulacji dotyczącej tzw. testów niezawisłości i bezstronności.

Ubocznie tylko trzeba zwrócić uwagę, że sędzia, który wydał zaskarżone orzeczenie, poza granicami swoich kompetencji sądu odwoławczego w postępowaniu ze skargi na niezgodność prawomocnego orzeczenia z prawem (wynikających z 424⁶ § 3 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.), dokonał także - w kontekście przesłanki bezprawności - oceny prawidłowości orzeczenia z 30 czerwca 2023 r., w którego składzie w dodatku uczestniczył.

Z tych względów Sąd Najwyższy orzekł na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. w zw. z art. 394¹ § 3 k.p.c. i art. 13 § 2 k.p.c.

(E.C.)

[ał]

